Dr hab. Lech Chojnowski
Uniwersytet Pomorski w Słupsku

Słupsk, 6.09.2026 r.

Recenzja
osiągnięć naukowych będących podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego dr. Bohdana Paca w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie

1. Podstawa prawna opracowania recenzji

Podstawę prawną sporządzenia recenzji wskazanego osiągnięcia naukowego dr. Bohdana Paca stanowiły:

a) art. 219 ust. 1 pkt. 2 i 3 w związku z art. 221 ust. 8 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2024 r. poz. 1571), dalej zwana Ustawą;
b) § 7 ust. 6. Regulaminu postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w Federacji Naukowej WSB-DSW Merito wprowadzonego Uchwałą nr 13/2026 Zgromadzenia Federacji Naukowej WSB-DSW Merito z dnia 29 maja 2026 r. w sprawie zatwierdzenia Regulaminu postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w Federacji Naukowej WSB-DSW Merito;
c) Uchwała nr 6/2026 Rady Naukowej Dyscypliny Nauki o Bezpieczeństwie z dnia 6 lipca 2026 roku w sprawie powołania komisji habilitacyjnej w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego dr. Bohdana Paca.

2. Podstawowe dane o Habilitancie

Doktor Bohdan Pac jest absolwentem Akademii Marynarki Wojennej (Wydział Mechaniczno-Elektryczny), na której w 1988 r. otrzymał tytuł magistra inżyniera. W 2007 uzyskał stopień doktora w dyscyplinie nauk wojskowych, w specjalności bezpieczeństwo morskie państwa, na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej. Tytuł rozprawy doktorskiej: Logistyczna koncepcja bazy morskiej NATO.

Habilitant ukończył również dwa studia podyplomowe: na kierunku Zarządzanie i dowodzenie w specjalności Systemy dowodzenia na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich

Akademii Marynarki Wojennej (2006 – 2007) i na kierunku Zarządzanie projektami na Wydziale Zarządzania i Ekonomii Politechniki Gdańskiej (2010 – 2011) oraz Kurs doskonalenia oficerów morskich służb technicznych i logistyki morskiej w Centre d'Instruction Navale/GEM w Toulon (Francja) (1993 – 1994). Posiada także Certyfikat European Senior Logistician nadany w 2013 r przez Instytut Logistyki i Magazynowania w Poznaniu.

Większość okresu aktywności zawodowej dr. B. Paca związana jest ze służbą wojskową, którą pełnił w latach 1983-2010 zajmując różne stanowiska w kraju (w 3 Flotylli Okrętów w Gdyni, Akademii Marynarki Wojennej i Sztabie Generalny Wojska Polskiego) oraz zagranicą w strukturach NATO w JFC Brunssum. W czasie służby w JFC realizował zadania w ramach ISAF w Afganistanie na stanowisku w HQ ISAF (CJ 4 / Movement & Transportation).

Po zakończeniu służby wojskowej aktywność zawodowa dr. B. Paca realizowana była na różnych uczelniach wyższych na stanowiskach wykładowcy i adiunkta. Aktualnie zajmuje stanowisko adiunkta na Uniwersytecie WSB MERITO w Gdańsku, na którym prowadzi zajęcia dydaktyczne przede wszystkim związane z logistyką, na kierunku Logistyka oraz Transport, Spedycja i Logistyka, ale także z bezpieczeństwem (Strategia prowadzenia wojny informacyjnej, Zarządzanie działaniami informacyjnymi w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych) na kierunku Bezpieczeństwo wewnętrzne.

Podsumowując, Habilitant posiada bardzo bogate doświadczenie zawodowe związane z wieloletnią służbą wojskową pełnioną na różnych stanowiskach w kraju oraz w strukturach międzynarodowych NATO. Zdobył także wszechstronne wykształcenie zawodowe i akademickie w ośrodkach krajowych i zagranicznych, związane z bezpieczeństwem oraz dyscyplinami pokrewnymi. Dodatkowo praca jako wykładowca w ośrodkach akademickich oraz aktywność naukowa i osiągnięcia w tym obszarze potwierdzają wysokie kwalifikacje Habilitanta.

3. Ocena czy wskazana przez Habilitanta aktywność naukowa spełnia wymagania, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt 3 Ustawy

Informację o aktywności naukowej Habilitanta i dorobku naukowym opracowano na podstawie Autoreferatu i starannie przygotowanej dokumentacji przedłożonej przez dr. Bohdana Paca. Odnosząc się do aktywności naukowej w zakresie, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 3 Ustawy, Habilitant stwierdził, że była ona realizowana w więcej niż jednej uczelni, przede wszystkim poprzez uczestnictwo w trzech projektach realizowanych z udziałem podmiotów zagranicznych. Ponadto dr Bohdan Pac wygłosił 10 referatów na krajowych i 6 na międzynarodo-

wych konferencjach naukowych, które dotyczyły dyscypliny nauk o bezpieczeństwie oraz dyscyplin pokrewnych. Jednak nie wykazał się aktywnością organizacyjną w formie udziału w komitetach organizacyjnych i naukowych konferencji krajowych lub międzynarodowych. Nie odbył także żadnego stażu naukowego w instytucjach naukowych, choć zrealizował staż dydaktyczny w uczelni zagranicznej (L'École de Management de Normandie w Le Havre, Francja).

Dr Bohdan Pac jest członkiem Polskiego Towarzystwa Nautologicznego oraz Polskiego Towarzystwa Geopolityków. Pełnił funkcję członka Rady Naukowej Kwartalnika Bellona (w latach 2017 – 2021), a od 2025 r. jest członkiem Rady Naukowej Rocznika Nautologia. W latach 2016-2020 był członkiem Zespołu Doradczego do Spraw Nauki i Szkolnictwa Wyższego powołanego na podstawie Zarządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 27.06.2016 r. w przedmiotowej sprawie.

Habilitant wykazał się aktywnością związaną z promowaniem i recenzowaniem prac kwalifikacyjnych. Był promotorem 125 prac dyplomowych na studiach I stopnia oraz 111 prac na studiach II stopnia, a także recenzentem 90 prac dyplomowych na studiach I stopnia oraz 55 prac dyplomowych na studiach II stopnia. Natomiast nie pełnił funkcji promotora pomocniczego w przewodach doktorskich.

Wynikiem aktywności naukowej Habilitanta jest jego dorobek naukowy, który poza monografią wskazaną jako osiągnięcie naukowe w rozumieniu art. 219 ust. 1 pkt 2 Ustawy obejmuje łącznie 83 publikacje po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, w tym: 4 monografie (2 autorskie i 2 współautorskie (udział 50%)), 9 współredakcji monografii (w 7 redakcjach udział 33%, w 2 redakcjach – 50%), 19 rozdziałów w monografiach (10 autorskich i 9 współautorskich (udział 50%)), 51 artykułów w czasopismach naukowych (27 autorskich i 24 współautorskich). Pod względem przedmiotowym Habilitant podzielił swój dorobek naukowy na pięć obszarów tematycznych (poniższe dane liczbowe nie obejmują redakcji/współredakcji monografii):

1) bezpieczeństwo morskie państwa (I obszar): 18 publikacji, w tym 1 monografia autorska, 1 rozdział w monografii oraz 16 artykułów w czasopismach naukowych;

2) logistykę sił morskich (II obszar): 12 publikacji, w tym 1 monografia autorska, 2 rozdziały w monografiach oraz 9 artykułów w czasopismach naukowych;

3) logistykę morską oraz transport morski, w tym instalacje i technologie podwójnego zastosowania, czyli takie, których funkcjonalność czyni je użytecznymi zarówno w okresie po-

koju, jak i w czasie kryzysu i konfliktu zbrojnego, zarówno w wymiarze cywilnym, jak i militarnym, stanowiąc istotne wsparcie dla sił zbrojnych i sił morskich (III obszar): 27 publikacji, w tym jedna monografia współautorska (udział 50%), 6 rozdziałów w monografiach, 20 artykułów w czasopismach naukowych;

4) logistykę kryzysową i wojskową (IV obszar): 8 publikacji, w tym 6 rozdziałów w monografiach oraz 2 artykuły w czasopismach naukowych;

5) wojnę informacyjną i wojskowe operacje informacyjne (INFO OPS) (V obszar): 10 publikacji, w tym 1 monografia współautorska (udział 50%), 5 rozdziałów w monografiach, 4 artykuły w czasopismach naukowych.

Liczba cytowań publikacji Habilitanta w bazie Google Scholar wynosi 54, w tym 9 autocytowań. Cytowania odnoszą się do 14 publikacji, spośród których przynajmniej 10 mieści się w zakresie dyscypliny nauk o bezpieczeństwie. Najwięcej cytowań mają dwie publikacje dotyczące bezpieczeństwa morskiego oraz wojny informacyjnej i hybrydowej. Indeks Hirscha wynosi 5 do roku 2020 oraz 3 od 2021 roku (według bazy Google Scholar). Liczba punktów uzyskanych na podstawie listy MEiN nie została podana przez Habilitanta.

Dorobek naukowy Habilitanta jest znaczący i jest związany z różnymi aspektami bezpieczeństwa, zwłaszcza jego morskim wymiarem, powiązanym z logistyką, transportem morskim i zarządzaniem. Można zatem uznać, że poza nielicznymi pozycjami mieści się on w zakresie dyscypliny nauk o bezpieczeństwie.

Na podstawie oceny aktywności naukowej Habilitanta i jej efektów można uznać, że była ona istotna i była realizowana w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej, w tym w wymiarze międzynarodowym, choć nie była prowadzona we wszystkich możliwych formach.

4. Stwierdzenie charakteru i formy osiągnięć naukowych, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2024 r. poz. 1571)

Na podstawie Wniosku z dnia 21.04.2026 r. o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie złożonego przez dr. Bohdana Paca stwierdzam, że wskazano w nim jako osiągnięcie naukowe stanowiące znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauk o bezpieczeństwie, będące podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt 2 Ustawy, monografię naukową pt. „Inżynieria projektowania bezpieczeństwa mor-

skiego państwa średniego. Model referencyjny — Wymiar obronny". Monografia została opublikowana przez wydawnictwo CeDeWu, które jest ujęte w załączniku do komunikatu Ministra Edukacji i Nauki z dnia 22 lipca 2021 r. w sprawie wykazu wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe, tym samym spełnione zostało wymaganie dotyczące opublikowania monografii w wydawnictwie, które w roku jej opublikowania w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a Ustawy.

5. Ocena wraz z uzasadnieniem czy wskazane przez Habilitanta osiągnięcie naukowe, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 lit a Ustawy, monografia naukowa pt. „Inżynieria projektowania bezpieczeństwa morskiego państwa średniego. Model referencyjny — Wymiar obronny", Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2026, stanowi znaczący wkład w rozwój dyscypliny nauk o bezpieczeństwie

Monografia naukowa pt. „Inżynieria projektowania bezpieczeństwa morskiego państwa średniego. Model referencyjny — Wymiar obronny" liczy 443 strony. Na jej strukturę składają się: wstęp, 8 logicznie ułożonych rozdziałów merytorycznych, zakończenie, bibliografia, spisy tabel i rysunków oraz 8 załączników. Założenia metodologiczne zostały zawarte we wstępie, co nie jest błędem, lecz ujęcie tej tematyki w oddzielnej części (rozdziale metodologicznym) mogłoby zapewnić lepszą przejrzystość konstrukcji pracy. Podział treści na rozdziały jest logiczny i na ogół równomierny, z wyjątkiem rozdziału 3., który jest co najmniej o połowę mniejszy objętościowo niż pozostałe. W układzie rozdziału nie uwzględniono wprowadzenia do jego treści ze wskazaniem problemu i celu badawczego, do których się odnosi. Nie występują także satysfakcjonujące pod względem treści ich podsumowania z wnioskami odnoszącymi się do przyjętych założeń badawczych dotyczących danego rozdziału. Uwzględnienie tych elementów struktury rozdziału ułatwiłoby śledzenie logicznego ciągu wywodu pracy i lepsze jej zrozumienie. Poza tymi niedomaganiami, struktura monografii odpowiada wymaganiom formalnym i zwyczajowym dla tego typu opracowań w naukach o bezpieczeństwie. Odpowiada także przyjętym założeniom badawczym i ułatwia zrozumienie procesu ich realizacji.

Tytuł monografii jest złożony i niekoniecznie jest zrozumiały dla szerokiego spektrum potencjalnych jej czytelników (w tym osób zajmujących się bezpieczeństwem), co można tłumaczyć innowacyjnym charakterem opracowania. Wynika on z przyjętego przez Habilitanta założenia, że metody i narzędzia z obszaru nauk o zarządzaniu i jakości można z powodzeniem

zastosować w naukach o bezpieczeństwie (s. 11). Co więcej, Habilitant jest świadomy możliwych trudności w odbiorze treści opracowania, dlatego sformułował swojego rodzaju wymagania skierowane do odbiorców, stwierdzając, że „wykorzystanie i bezproblemowe posługiwanie się tą publikacją ułatwi potencjalnemu użytkownikowi posiadanie pewnego przygotowania z zakresu wiedzy dotyczącej:

– treści zawartych w jawnych publikacjach standaryzacyjnych NATO, dotyczących planowania i prowadzenia operacji na szczeblu połączonym oraz na szczeblu komponentu morskiego;

– zapisów w jawnych publikacjach standaryzacyjnych NATO oraz normalizacyjnych Sił Zbrojnych RP z zakresu zabezpieczenia logistycznego operacji połączonych oraz operacji komponentu morskiego;

– znajomości terminologii z obszaru operacyjnego oraz logistycznego, jaką definiują stosowne publikacje standaryzacyjne NATO oraz specjalistyczne periodyki branżowe (Janes Fighting Ships) …" (Autoreferat, s. 15).

Ponadto, zdaniem Habilitanta, odbiorca opracowania powinien posiadać orientację „w zakresie metod i narzędzi, stosowanych w rozwiązywaniu problemów z obszaru zarządzania i jakości, które wykorzystywane są zazwyczaj w praktyce gospodarczej, mogą po odpowiedniej modyfikacji zostać zaadoptowane do obszaru nauk o bezpieczeństwie, a w szczególności do procesu projektowania bezpieczeństwa morskiego państwa" (Autoreferat, s. 15). W związku z tym publikacja jest „skierowana do wąskiej grupy odbiorców, tj. specjalistów zajmujących się planowaniem strategicznym w zakresie bezpieczeństwa narodowego, ze szczególnym uwzględnieniem bezpieczeństwa morskiego państwa, do kadry kierowniczej Marynarki Wojennej RP, a także naukowców i badaczy, którzy poszukują rozwiązań w przedmiotowym zakresie" (Autoreferat s. 15). Lektura ocenianego osiągnięcia potwierdza powyższe wymagania i potrzebę ich wypełnienia, aby konstruktywnie ocenić jego wartość naukową i utylitarną.

Pewną nowością jest także użycie w tytule sformułowania „inżynieria projektowania", które nie jest upowszechnione w odniesieniu do bezpieczeństwa państwa (narodowego) i jego dziedzin na poziomie strategicznym. Jest to terminologia bardziej związana z naukami technicznymi niż z dziedziną nauk społecznych, w której umiejscowione są nauki o bezpieczeństwie. Oczywiście takie podejście może być uzasadnione, jednak należy mieć na uwadze, że z perspektywy nauk o bezpieczeństwie, w proponowanych innowacyjnych rozwiązaniach nie chodzi o przenoszenie problematyki bezpieczeństwa do innych dyscyplin (w tym przypadku do

nauk o zarządzaniu i jakości i pokrewnych), lecz wykorzystanie charakterystycznych dla nich metod badawczych na potrzeby nauk o bezpieczeństwie, mając na uwadze ich dotychczasowe, całkiem pokaźne osiągnięcia (teoretyczne i praktyczne), z ewentualną propozycją ich modyfikacji, jeśli zajdzie taka potrzeba.

Zawarte we wstępie założenia metodologiczne obejmują: uzasadnienie wyboru tematu, stan wiedzy odzwierciedlony w publikacjach naukowych w powiązaniu z opisem aktywności morskiej państwa polskiego, obszar i przedmiot badań, problemy i cele badawcze, tezy badawcze, opis zastosowanych metod badawczych, wprowadzone ograniczenia badawcze oraz układ opracowania. Przedstawiono także algorytm przebiegu postępowania badawczego. Struktura założeń jest kompletna i można uznać, że jest ułożona we właściwej kolejności, choć zazwyczaj przedmiot badań określany jest po sformułowaniu problemów i celów badawczych, a obszar badań, który może być przydatny na etapie poszukiwań stanu niewiedzy – sytuacji problemowej, zwykle nie jest przydatny po wykonaniu tego etapu i dlatego jest zwykle pomijany w opisie założeń metodologicznych. Wynika bowiem z treści przedmiotu badań, sformułowanego na podstawie głównego problemu i celu badawczego. Niezależnie od tej uwagi, w recenzji utrzymano kolejność, taką jaką przyjął Autor w swoich założeniach.

Uzasadniając temat opracowania Habilitant wskazał na potrzebę wypełnienia „pewnej niszy naukowej wynikającej z braku systemowego podejścia do problemu projektowania bezpieczeństwa morskiego w wymiarze obronnym [...], opartego na istniejących w nauce rozwiązaniach, stosowanych w obszarze zarządzania, które można z powodzeniem wykorzystać w przedmiotowym zakresie, ze względu na ich uniwersalny charakter (s. 11). Potwierdzeniem takiego stanu przedmiotowej wiedzy jest wniosek z analizy literatury polskiej z zakresu bezpieczeństwa morskiego, która odnosi się, zdaniem Habilitanta, do „problemu rozwoju sił morskich, ich znaczenia w wymiarze państwowym i roli w utrzymaniu równowagi międzynarodowej" (s. 12). Habilitant odwołuje się także do publikacji dwóch autorów zagranicznych odnoszących się do znaczenia i roli dużych i niewielkich sił morskich w wymiarze strategicznym oraz szerokiego spektrum działań bojowych prowadzonych na morzu (s. 13). Wskazuje także na dwie pozycje odnoszące się do możliwości i zakresu zastosowania metod i narzędzi badawczych z obszaru nauk o zarządzaniu i jakości w naukach o bezpieczeństwie, które zainspirowały Habilitanta do podjęcia takiego tematu badań. Szersze i precyzyjniejsze uzasadnienie wyboru tematu, skupiające się wokół projektowania bezpieczeństwa morskiego, zawarto w Autoreferacie

(Autoreferat s. 13-14). Umiejscowienie tej przekonywującej argumentacji w monografii dopełniłoby wywód w niej zawarty, a tym samym byłoby bardziej przekonywujące dla jej odbiorcy. Niezależnie od tej uwagi, uzasadnienie jest przekonywująca i spełnia wymagane w tym zakresie kryteria.

Zdefiniowanym przez Autora obszarem badań jest bezpieczeństwo morskie państwa w wymiarze obronnym uwzględniające wymagania narodowe i sojusznicze. Natomiast przedmiotem badań „proces projektowania tego bezpieczeństwa, który - wykorzystując w odpowiedniej sekwencji właściwie dobrane metody i narzędzia – pozwoli na zdefiniowanie i wykonanie zestawu działań zorientowanych na jego zagwarantowanie i rozwój" (s. 15). Sformułowanie to wydaje się nadmiernie rozbudowane o treści, które nie wnoszą istotnej treści o jego istocie, a jednocześnie pomija inne, przez co nie jest precyzyjne i musi być czytane w połączeniu z definicją obszaru badawczego. Z tego względu słabo koreluje z tematem, głównym problemem badawczym i celem badań. Ponadto użyte domyślne sformułowanie „rozwój bezpieczeństwa" nie jest upowszechnione w naukach o bezpieczeństwie i zazwyczaj na podobne potrzeby używane jest pojęcia wzmacniania czy umacniania bezpieczeństwa. Przyjmując, że bezpieczeństwo oznacza zachowanie egzystencjalnych wartości podmiotu, co miałoby oznaczać jego rozwój. Rzeczownik ten stosowany jest najczęściej w odniesieniu do rozwoju sytemu (systemów) bezpieczeństwa.

Główny problem badawczy został sformułowany w formie pytania: Jak powinna wyglądać optymalna struktura projektowania bezpieczeństwa morskiego w wymiarze obronnym, w przypadku państwa średniego, będącego członkiem NATO i Unii Europejskiej, położonego w basenie Morza Bałtyckiego na wschodniej flance Sojuszu Północnoatlantyckiego? Z jego treści wynika, że odnosi się on do abstrakcyjnego państwa średniego posiadającego określone cechy, jednak wydaje się, że jest on „skrojony" wyłącznie w odniesieniu do Polski. Stosując takie podejście, zapewne chodziło Autorowi o sformułowanie uniwersalnego modelu, który mógłby być modyfikowany na potrzeby innych państw średnich posiadających inne położenie geostrategiczne. Główny problem badawczy został rozłożony na 8 szczegółowych problemów badawczych, które precyzyjnie wpisują się w jego istotę. Przyjęta ich forma jest logiczna oraz zrozumiała, bowiem odzwierciedla etapy jego rozwiązania, których opis odpowiada układowi rozdziałów monografii.

Głównym celem badań było zaproponowanie i uzasadnienie optymalnego rozwiązania w zakresie projektowania bezpieczeństwa morskiego państwa średniego w wymiarze obronnym, do którego sformułowano 8 celów szczegółowych. Wszystkie cele są właściwie określone, zgodne z celem głównym i skorelowane z odpowiadającymi im problemami badawczymi. Natomiast zastanawiające jest, dlaczego autor przyjął zasadę, że konkretyzacja celu głównego następuje w wyniku syntezy celów szczegółowych (s. 18). Czy nie jest dokładnie odwrotnie – cele szczegółowe określane są poprzez rozkład celu głównego na cele szczegółowe?

Pewien niedosyt budzi także powiązanie głównego problemu i celu badawczego z tematem opracowania. Z tytułu opracowania wynika, że jego motywem przewodnim jest model referencyjny, który nie występuje w żadnym ze wspomnianych elementów procesu badawczego. Poprzez taki zabieg zapewne Autorowi chodziło o uniknięcie powtórzeń niektórych określeń i zastąpienie ich innymi słowami, co jest zrozumiałe, ale może prowadzi do utraty jednoznaczności używanych pojęć, która w nauce jest zasadą fundamentalną. Zatem, czy nie jest celem pracy sformułowanie modelu referencyjnego..., czy główny problem badawczy nie zawiera się w pytaniu jaki model referencyjny...

Mając na względzie, że praca ma charakter projektowy, Habilitant zrezygnował ze sformułowania hipotez roboczych, natomiast postawił 4 tezy. Pierwsza z nich odnosi się do bezpieczeństwa morskiego państwa średniego, a kolejne trzy do modelu projektowania bezpieczeństwa morskiego. Mają one bardzo ogólny charakter i nic szczególnego z nich nie wynika. Nie dostrzegam celu, jakim mają one służyć. Poza tym, w tezie pierwszej Autor zakłada, że bezpieczeństwo morskie warunkuje odpowiedni rozwój gospodarki morskiej. Wydaje się, że jest to bardzo fragmentaryczne ujęcie tego zagadnienia, które jest dużo bardziej złożone i musi być rozpatrywane w szerszym kontekście bezpieczeństwa narodowego, o którym nie wspomina się w ogóle.

Realizując proces badawczy ukierunkowany na rozwiązanie sformułowanych problemów badawczych i osiągnięcie celów opracowania Autor deklaruje użycie następujących metod badawczych: idealizacji i konkretyzacji, wnioskowania indukcyjnego, definiowania, modelowania i pozostałych metod badawczych. Wprawdzie Habilitant zawarł krótkie wyjaśnienie do czego je wykorzystano, ale ma ono bardzo zdawkową formę i niewiele z niego wynika. Podobną oszczędność w słowach dostrzegamy w sformułowaniu „pozostałe metody badawcze: (s. 19). Autor nie wyjaśnił o jakie metody chodzi, a jedynie odesłał czytelnika do

pozycji literatury. Takie podejście niewątpliwie nie ułatwia zrozumienie tego opracowania i niejako zmusza odbiorcę do studiowanie innych źródeł. Cecha „oszczędności słowa" występuje w całym opracowaniu. Szczególne wątpliwości budzi zastosowanie deklarowanej metody wnioskowania indukcyjnego, która z zasady stosowana jest do formułowania ogólnych praw naukowych i tworzenia teorii.

Ze względu na złożoność podjętego tematu, Habilitant wprowadził pięć ograniczeń badawczych. Pierwsze z nich dotyczy definicji bezpieczeństwa morskiego, zgodnie z którym zdecydował o przyjęciu na potrzeby badań definicji zawartej w Strategicznej Koncepcji Bezpieczeństwa Morskiego Rzeczypospolitej Polskiej, nie uzasadniając tej decyzji. Przyjęcie jednej definicji (najlepiej własnej) jest zrozumiałe, ale pod warunkiem, że jej wybór jest wynikiem analizy treści definicji tego kluczowego dla opracowania pojęcia występujące w piśmiennictwie naukowym i innych źródłach polskich i zagranicznych. Krytyczna analiza kluczowych pojęć jest ważnym elementem procesu badawczego, który w związku z tym ograniczeniem został pominięty. Kolejne dwa ograniczenia dotyczą zawężenia badań do RP i marynarki wojennej. Przyjęcie tych ograniczeń podważa uniwersalny charakter proponowanej inżynierii projektowania bezpieczeństwa morskiego w postaci modelu referencyjnego. Ograniczenie wymienione jako czwarte trudno uznać za takowe, bowiem Autor wskazuje w nim materiały źródłowe wykorzystane w badaniach, a nie jakiekolwiek zawężenia. Ostatnie ograniczenie dotyczy zakresu czasowego, obejmującego okres do 2024 r., przy czym nie wskazano terminu początkowego. W związku z powyższymi istotnymi uwagami trudno jest uznać ten element założeń badawczych za w pełni spełniający swoje funkcje określone w metodologii badań naukowych.

Zawarty we wstępie algorytm postępowania badawczego Habilitanta nie posiada części opisowej, szerzej wyjaśniającej jego etapy. Być może pozwoliłoby to rozwiać wątpliwości z nim związane, m.in. dotyczące umiejscowienia etapu wyboru oraz zastosowania metod i narzędzi badawczych po etapach „zaproponowanie modeli..." i „analiza i uszczegółowienie [...] etapów przyjętego modelu..." (s. 16). Taka kolejność może wskazywać, że wymienione etapy, na których powstał główny „produkt" badań, nie były realizowane z wykorzystaniem metod naukowych (bo ten etap następuje później), zatem nie mogą być uznane za wynik badań naukowych. Myślę, że jest to wynikiem próby dostosowania algorytmu do struktury opracowania, a nie odzwierciedleniem faktycznego przebiegu badań.

Podsumowując ocenę strony metodologicznej opracowania, poza wspomnianymi niedociągnięciami, które nie wpływają znacząco na całość, należy ocenić ją pozytywnie. Potwierdza ona wysokie kompetencje badawcze Habilitanta.

Struktura monografii oparta została na szczegółowych problemach i celach badawczych, które odpowiadają poszczególnym jej rozdziałom. We wstępie opracowania zawarto założenia metodologiczne badań, scharakteryzowano strukturę opracowania oraz przedstawiono kilka wstępnych wyjaśnień z nim związanych.

Pierwsze dwa rozdziały opracowania dotyczą charakterystyki badanego podmiotu, którym jest państwo średnie. W pierwszym z nich zdefiniowano pojęcie państwa średniego i pobieżnie scharakteryzowano podstawowe pojęcia z nim związane. Rozdział nie ma ściśle charakteru teoretycznego, bowiem oprócz dość skąpego elementu teoretycznego zawiera treści odnoszące się konkretnie do Rzeczypospolitej Polskiej. W drugim przypadku nie wskazano źródeł treści (nie odniesiono się do żadnych dokumentów strategicznych) dotyczących m.in. misji Państwa Polskiego, czynników ją formujących oraz uwarunkowań realizacji wynikających z funkcji państwa. Nie wskazano także podstaw sformułowanych celów politycznych, gospodarczych, społecznych i militarnych (nie uwzględniono celów bezpieczeństwa!). Pozytywnie należy ocenić podrozdział dotyczący atrybutów państwa średniego oraz jego interesów na morzu.

Drugi rozdział dotyczy gospodarki morskiej państwa średniego uznanego przez autora jako multisektor jego aktywności. Przedstawiono w nim istotę gospodarki morskiej, jej strukturę, funkcje i miejsce w gospodarce narodowej, model referencyjny, potencjał, misję oraz znaczenie dla państwa średniego. Zawarto w nim istotne z perspektywy tytułu rozdziału treści, wzbogacone starannie wykonanym elementami graficznymi i tabelami. Doceniając wysiłek Autora przy jego opracowaniu, wątpliwości budzi zasadność tak obszernego materiału dotyczącego gospodarki morskiej i jego nadmiernej szczegółowości (np. czemu służy prezentacja procesu budowy jednostki pływającej (s. 117?) z perspektywy celu głównego opracowania zawierającego się w naukach o bezpieczeństwie. Uwaga ta nie oznacza, że problematyka ta nie jest ważna, ale z perspektywy celów badań jest nadmiernie rozwijana. Dzieje się tak przy jednoczesnym bardzo powierzchownym potraktowaniu problematyki związanej z bezpieczeństwem państwa (bezpieczeństwem narodowym) i obronnością, których elementem składowym jest bezpieczeństwo morskie i jego wymiar obronny.

Rozdział trzeci prezentuje model projektowania bezpieczeństwa morskiego państwa. Mając na względzie, że jego sformułowanie stanowiło główny cel badań, którego realizacja powinna prowadzić do rozwiązania głównego problemu badawczego, można uznać ten rozdział za główny w całej monografii. Następujące po nim części obejmują opis i uszczegółowienie jego etapów. Jest to odmienne podejście do na ogół przyjętej formuły prezentowania finalnych wyników badań w końcowej części opracowania, ale w tym przypadku jest ono w pełni uzasadnione. Wcześniejsze zapoznanie się z ogólnym modelem ułatwia odbiorcy śledzenie i zrozumienie jego poszczególnych etapów prezentowanych w kolejnych pięciu rozdziałach monografii. Przedstawienie modelu poprzedzone zostało niewielkim objętościową (ok. 4 strony, w tym całostronicowy schemat) podrozdziałem dotyczącym bezpieczeństwa morskiego i roli zarządzania strategicznego w jego budowaniu. Jest to jedyna część opracowania bezpośrednio dedykowana teorii bezpieczeństwa, głównie morskiego, z marginalnym potraktowaniem bezpieczeństwa narodowego (zaprezentowano je w formie schematu obrazującego bezpieczeństwo morskie jako jeden z sektorów bezpieczeństwa narodowego). Jak słusznie wskazał Autor, bezpieczeństwo morskie jest dziedziną bezpieczeństwa narodowego i należy traktować je jako jeden z elementów systemu bezpieczeństwa narodowego. Nie jest kreowane w próżni i jest rezultatem celów polityki i strategii bezpieczeństwa narodowego oraz systemu budowanego do ich realizacji. W kolejnych podrozdziałach wyjaśniono pojęcie modelu referencyjnego jako narzędzia zarządzania strategicznego oraz zaprezentowano architekturę proponowanego modelu referencyjnego projektowania bezpieczeństwa morskiego państwa i jego etapy. Starannie wykonana opisowa, graficzna i tabelaryczna prezentacja złożonej struktury modelu pozwalają odbiorcy na zrozumienie jego ogólnej idei oraz zakresu metod z dyscypliny nauk o zarządzaniu i jakości przewidzianych do zastosowania w jego realizacji. Zawarte w modelu cztery etapy realizacji obejmujące ustalenia położenia, analizę strategiczną, wyznaczenie opcji strategicznych i ich implementację wydają się być logiczne i ułożone we właściwej kolejności.

W kolejnym, czwartym rozdziale zaprezentowano pierwszy etap proponowanego modelu projektowania bezpieczeństwa morskiego, czyli ustalenie położenia. Jego struktura odpowiada układowi tego etapu modelu i obejmuje analizę ryzyk na strategicznych kierunkach operacyjnych, analizę poziomu bezpieczeństwa w rejonie Morza Bałtyckiego (strukturyzację otoczenia) oraz identyfikację i weryfikację misji oraz celów państwa w obszarze bezpieczeństwa morskiego. Wymienione elementy przedstawione zostały w logicznie ułożonej kolejności, od

wyjaśnienia zastosowanej metody z zakresu nauk o zarządzaniu i jakości, poprzez ich modyfikacje i adaptację na potrzeby projektowania bezpieczeństwa państwa, skończywszy na prezentacji wyników ich zastosowania na przykładzie Polski.

Generalnie wywody autora są logiczne i przekonujące, z jednym istotnym zastrzeżeniem. W moim przekonaniu autor błędnie używa pojęcia ryzyka, odnosząc się do problematyki zagrożeń. Najogólniej ryzyko odnosi się do niepożądanych, negatywnych następstw sytuacji (także decyzji, działań itp.), czyli do strat. Wiąże się z niepewnością, którą można wyrazić matematycznie jako iloczyn prawdopodobieństwa wystąpienia niekorzystnego zdarzenia oraz jego negatywnych skutków. Natomiast zagrożenia bezpieczeństwa to antycypowane, negatywnie wartościowane zjawiska, procesy, zdarzenia, działania, sytuacje itp., których urzeczywistnienie może doprowadzić do utraty (całkowitej lub częściowej) egzystencjalnych (naczelnych) wartości podmiotu. Skutkiem wystąpienia zagrożeń jest właśnie ryzyko wynikające z nich. Zidentyfikowane przez Habilitanta i nazwane przez niego jako ryzyka: konflikt wojenny, konflikt polityczny, wojna gospodarcza itd. odnoszą się do zagrożeń, a nie do ryzyka. Ryzykiem z nimi związanym może być np. utrata niepodległości, utrata integralności terytorialnej itp. W związku z powyższym, właściwym sformułowaniem byłoby „analiza zagrożeń..." a nie „analiza ryzyk...".

Misja oraz cele państwa w obszarze bezpieczeństwa morskiego, sformułowane na pierwszym etapie modelu, stanowią punkt wyjścia dla kolejnego etapu, opisanego w rozdziale piątym. Struktura rozdziału obejmuje wprowadzenie dotyczące wykorzystania analizy strategicznej w obszarze bezpieczeństwa oraz trzy fazy składające się na ten etap modelu: analizę otoczenia, analizę mocnych i słabych stron państwa w dziedzinie bezpieczeństwa morskiego oraz strategię normatywną bezpieczeństwa morskiego państwa. Ich realizację oparto, podobnie jak na pierwszym etapie modelu, na metodach zazwyczaj wykorzystywanych w zarządzaniu organizacją do planowania strategicznego. W zakresie danych dotyczących Polski użytych w modelu wykorzystano zapisy Koncepcji bezpieczeństwa morskiego RP. Prezentację tego etapu zrealizowano w formacie podobnym do poprzedniego (wyjaśnienie zastosowanej metody, jej modyfikacja i adaptacja na potrzeby projektowania bezpieczeństwa morskiego państwa, egzemplifikacja jej zastosowania z wykorzystaniem danych dotyczących Polski oraz prezentacja wyników). Wnioski z realizacji tego etapu traktowane są jako rekomendacje do wypracowania opcji strategicznych na kolejnym etapie modelu. Wszystkie te elementy należy ocenić pozytywnie. W tym przypadku autor poprawnie użył pojęcia zagrożenia, nie myląc go

z ryzykiem, o czym wspomniałem wcześniej. Warto podkreślić także „inżynierską" formułę i precyzję prezentowanych treści, które szczególnie wyróżniają się wśród wielu opracowań w zakresie nauk o bezpieczeństwie. Ponad połowa spośród 30 stron rozdziału zajmują bardzo treściwe elementy graficzne (algorytmy i schematy) oraz tabele.

Trzeci etap proponowanego modelu polegający na sformułowaniu opcji strategicznych jest treścią szóstego rozdziału opracowania. Jego struktura obejmuje analizę ryzyk w obszarze bezpieczeństwa morskiego, porównanie potencjalnych stron konfliktu oraz wnioski z nich płynące sformułowane w formie zaleceń do wykonania w zakresie bezpieczeństwa morskiego państwa w wymiarze obronnym (traktowane jako cele szczegółowe). Analiza ryzyk przeprowadzona została za pomocą zaadaptowanej w tym celu metody FMEA. Umożliwiła ona ustalenie listy ryzyk i ich źródła oraz hierarchizację pod względem znaczenia w zapewnieniu bezpieczeństwa morskiego państwa. W tym przypadku właściwie zinterpretowano istotę pojęcia ryzyko jako skutek określonych negatywnie postrzeganych działań, zdarzeń, sytuacji itp. (tzn. zagrożeń bezpieczeństwa). Do przeprowadzenia analizy porównawczej stron konfliktu zaadaptowano metodę QFD. Porównanie sił własnych i potencjalnego przeciwnika (Federacji Rosyjskiej) wykonano w oparciu o kryteria odnoszące się do standardów prowadzenia operacji morskich oraz zasobów sił morskich stosowanych w NATO. Wnioski z niej wynikające umożliwiły ustalenie kluczowych kierunków modernizacji i rozwoju sił morskich oraz wskazanie zasadniczych trudności w ich realizacji. Na ich podstawie zaproponowano zakres działań, który można uznać jako wariant działań, czyli opcję strategiczną. Aby ją analitycznie uzasadnić zastosowano diagram macierzowy, analizę wpływu realizacji celów szczegółowych na optymalizację opcji, a następnie znaczenie celów szczegółowych na osiągnięcie celów głównych. Dobór metod, ich adaptacja i zastosowanie oraz wnioski z niego płynące są racjonalne i logiczne. Na uznanie zasługuje kompletność analiz i ich głębia, wymagająca wysokich kompetencji badacza w zakresie zastosowanych narzędzi, jak i aspektów merytorycznych z zakresu sił morskich i ich użycia w walce.

Finalny, czwarty etap modelu dotyczący implementacji wybranej opcji strategicznej zaprezentowano w dwóch ostatnich rozdziałach opracowania. Ich struktura odpowiada fazom tego etapu modelu. Jak Autor zaznaczył, choć dotyczy on implementacji opcji strategicznej nie jest instrukcją wdrożeniową, lecz odnosi się do listy przedsięwzięć do wykonania, aby opcja mogła zostać zrealizowana. W rozdziale siódmym scharakteryzowano zasoby gospodarki morskiej w wymiarze obronnym oraz procesy tworzące wartości w zakresie bezpieczeństwa

morskiego. Natomiast w rozdziale ósmym przedstawiono procedurę wspomagającą proces podejmowania decyzji w zakresie modernizacji sił morskich, która, zdaniem Autora, może być traktowana jako wytyczne w zakresie pozyskania zasobów obronnych (Autoreferat, s. 41), w tym dotyczących preferowanych dostawców zasobów obronnych. Rozdziały są bardzo treściwe, zawierające także dość szczegółowe dane dotyczące potencjału Polski, jak i natowskich standardów odnoszących się do sił morskich. Odwołują się do wcześniejszych ustaleń wypracowanych na etapach poprzedzających. Wykorzystano w nich wcześniejsze publikacje Habilitanta

Zakończenie zawiera wszystkie elementy wymagane w tej części struktury opracowania naukowego. Autor podkreślił w nim znaczenie proponowanego modelu i zasadność zastosowanych w nim rozwiązań oraz potwierdził rozwiązanie problemów badawczych, osiągnięcie celów opracowania i słuszność tez przyjętych w założeniach badawczych. Wskazał również kierunki dalszych badań dotyczących pozyskiwania zasobów w procesie modernizacji i interoperacyjności sił morskich zgodnie ze standardami NATO. Ocenił także wkład opracowania w rozwój dyscypliny nauk o bezpieczeństwie odnosząc się do płaszczyzny teoretycznej, metodycznej i empirycznej, z którymi na ogół można się zgodzić.

Bibliografia zawiera łącznie 244 pozycje, w tym 217 pozycji zwartych, artykułów i dokumentów, 11 aktów prawnych i 15 źródeł internetowych. Autor odwołuje się do nich w 319 poprawnych pod względem redakcyjnym przypisach. Zakres przedmiotowy bibliografii obejmuje głównie pozycje dotyczący zarządzania, logistyki, gospodarki morskiej, bezpieczeństwa morskiego i sił morskich. Natomiast nieliczne są pozycje z zakresu bezpieczeństwa narodowego w ujęciu holistycznym, zwłaszcza w odniesieniu do polityki, strategii i systemu bezpieczeństwa narodowego. Spostrzeżenie to jest zbieżne z wcześniej sformułowaną uwagą dotyczącą (zbyt) powierzchownego potraktowania tej problematyki w opracowaniu.

Część końcową opracowania stanowi 8 załączników. Część z nich służy ułatwieniu zrozumienia opracowania (notacje algorytmów oraz wykaz skrótów i terminów obcojęzycznych), podczas gdy pozostałe uszczegółowiają niektóre elementy proponowanego modelu. Słusznie umieszczono tę drugą grupę w załącznikach, bo uniknięto w ten sposób jeszcze większej złożoności treści opracowania. Pytaniem otwartym pozostaje ich przydatność, mając na uwadze, że model dotyczy poziomu strategicznego, charakteryzującego się ze swojej istoty pewnym poziomem ogólności.

Monografia jest bardzo staranna pod względem językowym i redakcyjnym. Zawiera ok. 70 tabel i ponad 130 rysunków (w znacznym zakresie algorytmów), niejednokrotnie cało i wielostronicowych. Oznacza to, że niemal połowa stron monografii zawiera taki element, co przy jednoczesnej zasadzie „oszczędności słowa", tj. dość ogólnego ich objaśniania, choć spójnego, w formie opisowej sprawia, że nie jest ona łatwa w odbiorze. Daje się także zauważyć upodobanie Autora do algorytmicznego prezentowania treści, może w niektórych przypadkach nadmiernie, co może stanowić dodatkową trudność w zrozumieniu prezentowanych treści, zwłaszcza dla odbiorców nie zaznajomionych z taką formą przekazu, choć dla innych będzie to zrozumiałe i uznane za zaletą opracowania. Niezależnie od tego spostrzeżenia należy podkreślić wysiłek Autora i jego wysokie kompetencje niezbędne do wykonania tych elementów. Monografia niewątpliwie ma charakter naukowy, a język nie budzi zastrzeżeń, Autor konsekwentnie stosuje terminy związane z przedmiotem badań. Jako wątpliwość można wskazać nadmierną szczegółowość prezentowanych treści, choć z drugiej strony zbytnie uproszczenia mogłyby uniemożliwić pełną prezentację modelu.

Wnioski z oceny osiągnięcia naukowego

Pozytywnie oceniam stronę metodologiczną opracowania, która przełożyła się na logiczną strukturę monografii spójną z przyjętymi problemami badawczymi i celami opracowania. Moje nieliczne uwagi wskazujące na pewne niedociągnięcia czy usterki, jedynie oznaczają moje odmienne zdanie w tych sprawach i nie wpływają na ogólną pozytywną ocenę tego aspektu opracowania.

Odnosząc się do oceny merytorycznej opracowania należy mieć na uwadze jego trzy związane ze sobą wymiary. Pierwszy z nich odnosi się do problematyki zarządzania i logistyki, zwłaszcza dotyczącej narzędzi wykorzystywanych w tych dziedzinach i możliwości ich adaptacji na potrzeby projektowania bezpieczeństwa morskiego, Drugi wymiar dotyczy tematyki morskiej i bezpieczeństwa morskiego w ujęciu teoretycznym oraz z perspektywy RP i wg standardów NATO. Trzeci wymiar obejmuje połączenie dwóch wcześniejszych w formie proponowanego modelu referencyjnego i jego egzemplifikacji na danych dotyczących Polski. W tych wszystkich wymiarach opracowanie jest poprawne, przygotowane zostało w oparciu o właściwie dobrane i wykorzystane wiarygodne źródła. Logiczne i spójne połączenie tych wymiarów jest innowacyjnym i wartościowym elementem, uprawniającym, w moim przekonaniu, do stwierdzenia, że opracowanie stanowi znaczący wkład w rozwój nauk o bezpieczeństwie. Zaproponowany model porządkuje proces projektowania bezpieczeństwa morskiego państwa

w wymiarze obronnym, precyzując sposób postępowania w tym zakresie. Jest wewnętrznie spójny i logiczny.

Formułując pozytywną ocenę, muszę podkreślić, że w swojej recenzji nie podejmuje się szczegółowej oceny, czy wszystkie wybrane metody zastosowane w proponowanym modelu są zasadne i optymalne, czy nie można w miejsce niektórych z nich zastosować innych. Nie oceniam także, czy zaproponowany model jest optymalny i efektywniejszy od obecnie praktycznie stosowanych sposobów planowania strategicznego bezpieczeństwa narodowego i jego poszczególnych dziedzin. Nie oceniam również danych szczegółowych użytych do prezentacji modelu referencyjnego, które we właściwym jego zastosowaniu oceniane byłyby przez zespoły ekspertów. Nie oznacza to, że wymienione aspekty nie są istotne, wręcz przeciwnie, jednak z perspektywy celu opracowania („zaproponowanie i uzasadnienie optymalnego rozwiązania w zakresie projektowania bezpieczeństwa morskiego państwa średniego w wymiarze obronnym") można potraktować ich ocenę na pewnym poziomie ogólności i jest ona pozytywna, potwierdzająca logikę proponowanego, uporządkowanego podejścia do projektowania bezpieczeństwa morskiego. Pełniejsza weryfikacja zaproponowanego modelu wymaga zaangażowania w nią specjalistów, spełniających wymagania wynikające z jego specyfiki, o których napisał Autor w Autoreferacie, do których odwołałem się we wcześniejszej części recenzji. Mogłaby być ona przeprowadzona w trakcie szczegółowych analiz poprzedzających proces implementacji, z udziałem specjalistów zajmujących się tą problematyką.

W opracowaniu dominuje słownictwo z zakresu nauk o zarządzaniu i jakości i dyscyplin pokrewnych, które wprawdzie występują, ale nie są upowszechnione w naukach o bezpieczeństwie, dlatego odbiór i zrozumienie proponowanego modelu przez osoby zajmujące się tą problematyką może być utrudniony. Rozwiązaniem tego problemu mogłoby być powiązanie go (przynajmniej częściowo) z upowszechnionym modelem procesu zapewnienia bezpieczeństwa narodowego obejmującego: identyfikację naczelnych potrzeb i wartości narodowych, prowadzenie polityki bezpieczeństwa narodowego, sformułowanie i realizacja strategii bezpieczeństwa narodowego i strategii sektorowych (dziedzinowych) oraz budowę i funkcjonowanie systemu bezpieczeństwa narodowego (i jego podsystemu). Niedosyt z tym związany wzmacniany jest przez zbyt powierzchowne dowiązanie problematyki bezpieczeństwa morskiego do nadrzędnego do niego bezpieczeństwa narodowego (państwa), z którego wynikają cele polityki bezpieczeństwa morskiego.

6. **Konkluzja końcowa odnosząca się do stwierdzenie spełniania albo braku spełniania przesłanki, o której mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 i 3 Ustawy, dotyczącej oceny czy Habilitant wykazuje się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej, w szczególności zagranicznej, a zgłoszone osiągnięcie naukowe stanowi znaczący wkład w rozwój dyscypliny naukowej nauki o bezpieczeństwie**

Na podstawie przeprowadzonej oceny stwierdzam, że Habilitant wykazał się istotną aktywnością naukową, której wynikiem jest znaczny dorobek naukowy w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie w obszarze powiązanym z ocenianym osiągnięciem naukowym, przez co spełnia wymaganie określone w art. 219 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2024 r. poz. 1571).

Pozytywnie oceniam monografię pt. „Inżynieria projektowania bezpieczeństwa morskiego państwa średniego. Model referencyjny — Wymiar obronny" i uznaję, że wnosi ona znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauk o bezpieczeństwie. Tym samym spełnia ona wymaganie określone w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2024 r. poz. 1571).

Na tej podstawie wnoszę o nadanie dr. Bohdanowi Pac stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie.

Lech Chajmowski